

Milena Powirska-Bała

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0009-0002-0809-5596

mpb@ukw.edu.pl

Dowód z opinii biegłego – współczesne trudności i wyzwania na gruncie polskiego procesu karnego

Institucja biegłego sądowego¹ ma niebagatelne znaczenie nie tylko w Polsce, lecz także w innych państwach. Między państwami istnieją różnice w nomenklaturze, rodzajach i sposobach powoływania biegłych, jednak wspólnym mianownikiem jest ich bezsprzeczna użyteczność w procesie karnym.

Na poziomie Rady Europy podejmowane były próby charakterystyki instytucji biegłego w państwach członkowskich. W cyklicznych raportach Rady dotyczących funkcjonowania europejskich systemów sądowych analiza instytucji biegłego nie stanowi stałego elementu, co budzi wątpliwości z uwagi na powszechność wykorzystywania opinii biegłych w postępowaniach. Ostatnim raportem, w którym szeroko została przedstawiona instytucja biegłego w państwach członkowskich Rady Europy, był raport z 2014 r.²

W państwach członkowskich istnieją różne rodzaje ekspertów sądowych, których zadania są zróżnicowane. Pierwszą z grup są eksperci techniczni, którzy oddają do dyspozycji sądu swoją wiedzę naukową i techniczną dotyczącą kwestii faktycznych. Drugą grupę stanowią biegli-świadkowie, których

¹ Szerzej o instytucji biegłego zob. D. Drajewicz, *Weryfikacja biegłego i jego opinii w postępowaniu karnym*, [w:] B. Lewandowski (red.), *Pozycja i rola biegłego w polskim systemie prawnym*, Warszawa 2016, s. 52; R.A. Stefański, [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2003, s. 882; L.K. Paprzycki, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Plachta (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Kraków 2003, s. 494; K. Dudka, *Uczestnicy procesu. Osobowe źródła dowodowe*, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, wyd. piąte, Warszawa 2021, s. 131; M. Kurowski, *Dowody*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman (red.), *Polskie postępowanie karne*, wyd. dziesiąte, Warszawa 2022, s. 657; J. Skorupka, *Dowody*, [w:] J. Skorupka (red.), *Proces karny*, wyd. czwarte, Warszawa 2022, s. 511; C. Kulesza, *Dowody*, [w:] C. Kulesza, P. Starzyński (red.), *Postępowanie karne*, wyd. czwarte, Warszawa 2022, s. 237.

² Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice”, CEPEJ, 2014, s. 442–452, <https://book.coe.int/en/> (data dostępu: 1.09.2023).

strony proszą o wniesienie swojej wiedzy specjalistycznej na poparcie swoich argumentów (przede wszystkim w systemach *common-law*). Ostatnia grupa to eksperci prawni, z którymi sędzia może się konsultować w określonych kwestiach prawnych lub których można poprosić o wsparcie sędziego w przygotowaniu prac sądowych (nie biorą oni udziału w podejmowaniu decyzji). Biegli sądowi mogą być rekrutowani i/lub wyznaczani przez sąd albo ich wybór zapewnia bezpośrednio Ministerstwo Sprawiedliwości. Eksperti mogą być także wybierani bezpośrednio przez strony lub nawet w inny sposób. Biegli sądowi są rekrutowani i/lub powoływani przez sądy w 33 państwach członkowskich. Nabór i/lub mianowanie może mieć charakter czasowy, np. poprzez wpis na listę, z której sędzia może wybierać biegłych do danego postępowania, lub *ad hoc*, do konkretnych potrzeb postępowania. Bardziej złożoną ocenę ekspercką można powierzyć także instytucjom profesjonalnym (szpital, laboratorium chemiczne, uniwersytet itp.)³.

Mimo znaczącej roli i szerokiego wykorzystywania biegłych od wielu lat, zarówno w doktrynie, jak i w środowisku biegłych formułowane są postulaty zmian, zwłaszcza poprzez kompleksową regulację na poziomie ustawy, które do tej pory nie doczekały się realizacji, o czym świadczą wielokrotnie podejmowane prace nad ustawą o biegłych sądowych. W związku z powyższym autorka pragnie podjąć próbę identyfikacji zasadniczych problemów, które utrudniają skuteczne i prawidłowe wykorzystanie tej instytucji w Polsce.

Zakres wykorzystywanych opinii

Jednym z problemów, wybrzmiewającym również z raportu Rady Europy, jest liczba biegłych pozostających do dyspozycji organów procesowych. W tym zakresie ciekawym elementem raportu jest zestawienie liczby akredytowanych (akredytacji może udzielić sąd, organ krajowy lub organizacja pozarządowa NGO) lub zarejestrowanych (biegli sądowi wpisani na listy prowadzone przez różne instytucje, np. sądy czy ministerstwa) technicznych ekspertów sądowych na 100 000 mieszkańców. Niestety, nie wskazuje on liczby biegłych dla wszystkich państw Rady, w tym Polski. Wynika to z faktu, że w chwili jego opracowywania wiele państw nie było w stanie dostarczyć liczby akredytowanych ekspertów technicznych.

Największą liczbę biegłych, przypadającą na wskazaną liczbę mieszkańców, posiadają następujące kraje: Turcja (252,6), Luksemburg (142,9), Czarnogóra (121,1), Austria (108,8), Czechy (93,8), Serbia (74,2), Słowenia (70,4), Albania (62,4), Słowacja (52,5), Bośnia i Hercegowina (46,2), Węgry (40,4). *A contrario*, najmniejszą: Federacja Rosyjska (1), Holandia (2,5), Mołdawia

³ Ibidem.

(9,4), Estonia (10,7), Litwa (12,8), Ukraina (14), Łotwa (14,3), Rumunia (22,7), Chorwacja (27,9) oraz Węgry (40,4).

Problematyczne dla polskiego wymiaru sprawiedliwości, jak się okazuje, jest więc wskazanie danych dotyczących biegłych, co potwierdza również raport Najwyższej Izby Kontroli⁴. Wskazano w nim bowiem, że „Minister [Sprawiedliwości] nie posiadał (...) podstawowych danych o funkcjonowaniu instytucji biegłych, w tym o liczbie opinii zasięgniętych w danym roku, czy o liczbie biegłych sądowych ustanowionych przez prezesów sądów okręgowych i wpisanych na listy biegłych. Szacował on, iż biegłych sądowych było ok. 15 tys. i takie dane prezentował opinii publicznej oraz instytucjom rządowym. Faktyczna liczba osób ustanowionych biegłymi sądowymi była niższa, np. we wrześniu 2014 r. – jak ustaliła NIK – wynosiła ok. 13,2 tys. osób. Minister nie dysponując pełnymi i rzetelnymi danymi, nie miał możliwości prowadzenia analiz, niezbędnych dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania instytucji biegłych, a także skutecznego pośredniczenia w przekazywaniu informacji o dostępnych biegłych sądowych sądom i innym organom procesowym”.

Ustalenie liczby biegłych sądowych w Polsce wymaga szczegółowej analizy poszczególnych list biegłych sądowych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych⁵ prezes sądu okręgowego prowadzi bowiem listy biegłych sądowych – według poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności⁶. Prowadzi również wykazy biegłych sądowych na kartach założonych dla każdego biegłego. Listy biegłych sądowych są dostępne dla zainteresowanych w sekretariatach sądowych. W szczególności listy te udostępnia się stronom, uczestnikom postępowania oraz organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych i sądom wojskowym. Z informacji zamieszczonych na stronach poszczególnych sądów okręgowych wynika, że obecnie w Polsce jest 15 380 biegłych sądowych⁷. Dane w tym zakresie, uwzględniające podział terytorialny, zawiera tabela 1.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli, *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości – raport*, Warszawa 2015, <https://www.nik.gov.pl> (data dostępu: 01.09.2023).

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. z 2005 r., Nr 15, poz. 133).

⁶ Ustawodawca nie dokonuje jednak jasnego wyliczenia dziedzin czy dyscyplin nauki, w oparciu o które można uzyskać wpis.

⁷ Dane z września 2023 r.

Tabela 1

Liczba biegłych sądowych wpisanych na listy w poszczególnych okręgach sądowych

Okręg	Liczba biegłych sądowych wpisanych na listy sądów okręgowych
Białostocki	486
Bielski	374
Bydgoski	638
Częstochowski	482
Elbląski	254
Gdański	201
Gliwicki	508
Gorzowski	237
Jeleniogórski	198
Kaliski	266
Katowicki	948
Kielecki	595
Koniński	149
Koszaliński	75
Krakowski	235
Krośnieński	49
Legnicki	315
Lubelski	721
Łomżyński	118
Łódzki	615
Nowosądecki	299
Olsztyński	437
Opolski	387
Ostrołęcki	122
Piotrkowski	312
Płocki	290
Poznański	846
Przemyski	226
Radomski	258
Rybnicki	38
Rzeszowski	149
Siedlecki	175
Sieradzki	185
Słupski	249
Sosnowiecki	59
Suwalski	162
Szczeciński	83

cd. tabeli 1

Świdnicki	289
Tarnobrzeski	216
Tarnowski	199
Toruński	286
Warszawski	1234
Warszawsko-praski	606
Włocławski	142
Wrocławski	190
Zamojski	206
Zielonogórski	271
Razem	15 380

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/rejestry-i-ewidencje/lista-sadow-powszechnych/> oraz <https://znajdzbieglego.com/pl/>.

Przy analizach dotyczących liczby biegłych należy wziąć również pod uwagę, że opinie wydawać mogą nie tylko biegli sędziowie, lecz także eksperci spoza listy. Słusznie zauważa przy tym Dariusz Wysocki, że niewłaściwe jest podejście, według którego powołanie biegłego spoza listy biegłych powinno mieć jedynie charakter wyjątkowy, zwłaszcza biorąc pod uwagę wzrost zapotrzebowania na wiedzę wysokospecjalistyczną. Możliwość korzystania przez sąd z listy biegłych sądowych nie powinna ograniczać powołania w charakterze biegłego do sprawy każdej osoby, o której wiadomo, „że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie, jest uczciwa i sumienna, a powierzone obowiązki potraktuje bardzo poważnie”⁸.

Trzeba także uwzględnić fakt, że poza biegłymi indywidualnymi opinie sporządzane są przez szeroki krąg instytucji. Należy tu wymienić chociażby państwowe instytucje naukowe i badawcze (Instytut Ekspertyz Sądowych, Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji, Instytut Ekspertyz Medycznych czy Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych, ponadto uczelnie i ich jednostki organizacyjne oraz instytucje niepaństwowe, jak np. Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne), a także podmioty i zakłady prywatne, posiadające uprawnienia do wydawania opinii na podstawie państwowych certyfikatów.

Drugim problemem utrudniającym naukowy dyskurs na temat biegłych jest brak odpowiedniego systemu, który uporządkowałby liczbę opinii wydawanych w ciągu roku dla organów postępowania.

⁸ D. Wysocki, *Opinia biegłego. Czym jest, czym być (nie) powinna?*, [w:] B. Lewandowski (red.), op. cit., s. 20. Szerzej o opinii prywatnej zob. J. Karaźniewicz, *Opinia prywatna jako kategoria dowodu prywatnego i jej znaczenie w postępowaniu karnym – uwagi na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Moszczyński, D. Solodov, I. Sołtyszewski (red.), *Księga jubileuszowa prof. Bronisława Młodziejowskiego*, Olsztyn, 2016 s. 505–518; T. Tomaszewski, *Czy korzystać z opinii prywatnych?*, „Przeгляд Sądowy” 1997, nr 2, s. 25.

Nie ulega wątpliwości – biorąc pod uwagę przesłanki powołania biegłego, obowiązek korzystania z jego opinii oraz zakres wiedzy specjalistycznej wykorzystywanej w procesach – że w polskim wymiarze sprawiedliwości realnym problemem jest ogromne zapotrzebowanie na opinie wydawane przez biegłych przy jednoczesnym braku dostatecznej liczby biegłych o wysokich kwalifikacjach⁹, co przekłada się m.in. na przewlekłość postępowania. Słusznie Wincenty Grzeszczyk podnosi, że „współczesny proces karny, wraz z szybkim postępem cywilizacyjnym oraz głęboką specjalizacją w nauce, staje się coraz bardziej skomplikowany, co rodzi potrzebę częstszego korzystania przez organy procesowe z wysoko kwalifikowanych biegłych”¹⁰. Z danych raportu Najwyższej Izby Kontroli z 2014 r. wynika, że „w 2012–2014 do sądów apelacyjnych i okręgowych wpłynęło 339 skarg na przewlekłość, których przyczyną była zwłoka wykonania opinii przez biegłych albo zasięganie przez sędziów bądź prokuratorów kolejnych opinii. Spośród nich sądy uznały za zasadne 140 skarg, tj. 41%. Ogólna kwota zasądzonych odszkodowań z tytułu przewlekłości postępowań w tym okresie wyniosła 13 309,1 zł, z czego 3% ww. kwoty (454,2 tys. zł) wygenerowały skargi związane z udziałem biegłych w postępowaniach sądowych i przygotowawczych, [zaś] w latach 2012–2014 liczba spraw długotrwałych w prokuraturze rosła we wszystkich kategoriach postępowań w granicach od 4% do 22% rok do roku”. Przyczyny takiej sytuacji w świetle raportu leżą w braku właściwego nadzoru nad terminowością sporządzania opinii przez biegłych, a także trudności z szybkim uzyskiwaniem opinii biegłych o odpowiednim poziomie merytorycznym. Ponadto wskazano na braki biegłych w niektórych specjalnościach np. z zakresu rachunkowości czy medyków sądowych, na których opinie czas oczekiwania sięgał niekiedy dwa lata. W kompleksowej Informacji Prokuratora Generalnego o działaniach powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie zwalczania przestępczości gospodarczej w latach 2007–2012, wskazano m.in., że „trudności z pozyskaniem biegłych (...) przyczyniły się do porażek prokuratury w prowadzonych postępowaniach”.

Odnosząc się do zakresu wykorzystywania opinii biegłych w postępowaniu karnym trzeba podkreślić, że brak jest ogólnodostępnych danych, co do liczby sporządzanych przez biegłych opinii w sprawach przed polskimi sądami powszechnymi. W celu uzyskania danych dotyczących liczby wydawanych opinii w skali kraju autorka zwróciła się do Ministerstwa Sprawiedliwości z wnioskiem, w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej¹¹.

⁹ Biorąc pod uwagę dziedzinę naukową, istotnym zagadnieniem jest problematyka wydawania opinii przez biegłych lekarzy, którzy niechętnie wpisują się na listę biegłych sądowych. Szerzej: D. Jagiełło, *Biegły lekarz*, [w:] T. Grabowska, D. Jagiełło (red.), *Nowe medyczne prawo karne*, Warszawa 2021 s. 195 i nast.

¹⁰ W. Grzeszczyk, *Rola opinii biegłego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 5, s. 26.

¹¹ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2014 r., poz. 782).

Uzyskano informacje dotyczące lat 2017–2022¹². Powyższe dane statystyczne gromadzone są dopiero od roku 2017 na podstawie sprawozdania sądowego MS-S5 *Sprawozdanie w sprawach karnych i wykroczeniowych*. Dane dotyczące liczby sporządzonych opinii w sprawach karnych zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2

Liczba sporządzonych pisemnych opinii biegłych w sprawach karnych w sądach rejonowych, okręgowych i apelacyjnych w latach 2017–2022

Sądy rejonowe	
Lata	Ogółem
2017	54 912
2018	40 313
2019	39 615
2020	29 549
2021	36 564
2022	37 854
Sądy okręgowe	
Lata	Ogółem
2017	5126
2018	5280
2019	6032
2020	4429
2021	5274
2022	5375
Sądy apelacyjne	
Lata	Ogółem
2017	138
2018	230
2019	286
2020	150
2021	187
2022	187
Łącznie wszystkie wskazane sądy	
Lata	Ogółem
2017	60 176
2018	45 823
2019	45 933
2020	34 128
2021	42 025
2022	43 416

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹² Dane za rok 2022 są danymi wstępnymi, które podlegają wciąż weryfikacji.

W okresie ostatnich 6 lat w polskich sądach rejonowych sporządzonych zostało ogółem 238 807 opinii (średnio 39 801 opinii rocznie), w sądach okręgowych – 31 516 opinii (średnio 5253 opinie na rok), zaś w sądach apelacyjnych – 1178 (średnio 196 opinii na rok). Łącznie pisemnych opinii biegłych w sprawach karnych w sądach powszechnych w latach 2017–2022 sporządzonych zostało 271 501 opinii (średnio 45 250 opinii rocznie). W powyższej statystyce od średniej liczby wydanych przez biegłych opinii pisemnych w skali roku zdecydowanie odbiega rok 2020, co bez wątplenia spowodowane było epidemią SARS-CoV-2, która skutkowała m.in. spowolnieniem pracy sądów powszechnych. Znacząca różnica w liczbie wydanych opinii pisemnych w sądach rejonowych jest pomiędzy rokiem 2017 a pozostałymi latami (o 15 111 opinii więcej niż wynosi roczna średnia). Można również poczynić uwagę, że w latach 2017–2021 liczba wydawanych opinii pisemnych malała. Ponadto między sądami rejonowymi a okręgowymi istnieje znacząca dysproporcja w liczbie sporządzanych opinii.

W latach 2019–2021 do polskich sądów powszechnych¹³ trafiało średnio 19 177 000 spraw rocznie, w tym w ciągu roku wpływało średnio 15 295 000 nowych spraw, zaś spraw załatwionych zostało 15 079 000 spraw. Spraw karnych oraz wykroczeniowych w sądach rejonowych średnio w tych latach było ogółem 2 128 000, w tym spraw, które wpłynęły – 1 767 000, natomiast załatwionych 1 758 000. W sądach okręgowych średnia liczba spraw karnych i za wykroczenia, które były do załatwienia, wyniosła 1 266 000, w tym spraw, które wpłynęły – 901 000, natomiast załatwionych zostało średnio 864 000 spraw. Łącznie spraw karnych i za wykroczenia w sądach powszechnych było do załatwienia średnio 3 386 000, co stanowi około 18% wszystkich spraw rozpatrywanych w sądach powszechnych.

Zestawiając powyższe dane, można więc, choć nieprecyzyjnie, wskazać, w ilu procentach spraw karnych w sądach powszechnych sporządzana jest pisemna opinia biegłego. W sądach rejonowych, biorąc pod uwagę średnią liczbę spraw do załatwienia oraz średnią liczbę sporządzonych opinii pisemnych, pisemna opinia biegłego wykorzystywana jest w niecałych 2% wszystkich spraw, które wpływają, natomiast w przypadku sądów okręgowych jest to niecałe 0,5%.

Główne problemy funkcjonowania biegłych w Polsce

Identyfikacja wszystkich problemów rzutujących na prawidłowe i skuteczne wykorzystywanie opinii biegłego w procesie karnym wydaje się być niemożliwa. Niemniej jednak warto podjąć próbę wskazania tych, które podnoszone

¹³ Średnia liczba spraw, które wpływały do sądów powszechnych w latach 2019–2021. Dane zebrane na podstawie analizy Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej z lat 2022, 2021 i 2020, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/> (data dostępu: 1.09.2023).

są od lat i które wydają się istotne dla oceny instytucji biegłego¹⁴. Z wcześniejszych analiz wybrzmiewa problem ewidencji biegłych i zakresu ich wykorzystywania w postępowaniu karnym. Brak kompleksowych danych w tym zakresie z pewnością utrudnia ocenę potrzeb i możliwości opiniowania w procesie karnym. Należy także zwrócić uwagę na zarzuty podnoszone wobec jakości sporządzanych list biegłych sądowych¹⁵. Wskazuje się, że brakuje aktualizacji i wykreśleń osób, które już nie są biegłymi. Ponadto chaos panuje również w określeniu dziedzin i opisu specjalizacji biegłych. Różny między listami biegłych jest także zakres danych o biegłych w nich wskazany. Tak niejednorodny sposób skonstruowania listy powoduje, że bardzo trudno nieraz porównać kompetencje biegłych¹⁶.

Kolejny problem, na który należy zwrócić uwagę, wiąże się z weryfikacją kandydatów na biegłych. Na nieprawidłowości w tym zakresie zwraca się uwagę od wielu lat. Już we wspomnianym raporcie Najwyższej Izby Kontroli z 2015 r., dotyczącym funkcjonowania biegłych w wymiarze sprawiedliwości, stwierdzono: „Minister Sprawiedliwości utrzymywał niefunkcyjny model działania biegłych, tj. niezapewniający powoływania w postępowaniach sądowych osób w pełni gwarantujących wydawanie rzetelnych i terminowych opinii”. Jak podkreślono, obowiązujące przepisy nie umożliwiały wpisywania na listy biegłych osób, które wykazują najwyższe kwalifikacje zawodowe. Ponadto wskazano braki w zakresie weryfikacji kwalifikacji biegłych oraz zdezaktualizowane listy biegłych. Podkreślono wady procesu weryfikacji kandydatów na biegłych przez sędziów, którzy jedynie od strony formalnej mogli poczynić jakiegokolwiek zarzuty co do kandydatury danej osoby. W badaniach ankietowych, przeprowadzonych wśród prezesów sądów okręgowych, 75% badanych zgodziło się z poglądem, że „obecny model weryfikacji kandydatów na biegłych sądowych nie gwarantuje w żadnym stopniu lub zapewnia tylko w niewielkim ustanawianie biegłymi osób o wysokich kwalifikacjach w danej specjalności”. Podobne wnioski zostały zaprezentowane w raporcie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z 2014 r.¹⁷ Wskazano w nim, że instytucja biegłego sądowego oraz instytutów badawczych nie są określone szczegółowymi aktami prawnymi, co rodzi problemy prawne i faktyczne. Ponadto system powoływania biegłych jest

¹⁴ Projekt Fundacja Europejskie Centrum Inicjatyw w Naukach Sądowych, *Ocena kompetencji biegłych sądowych Oczekiwania i rekomendacje*, Warszawa 2015, <https://forensicwatch.pl/web/pliki/baza-wiedzy/Opracowania/Ocena-Kompetencji-Bieglych-Sadowych.pdf> (data dostępu: 1.09.2023).

¹⁵ Szerzej o problematyce rejestru biegłych sądowych zob. D. Jagiello, *Rejestr biegłych sądowych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49, s. 78 i nast.

¹⁶ Raport Fundacji Europejskiego Centrum Inicjatyw w Naukach Sądowych oraz Centrum Nauk Sądowych Uniwersytetu Warszawskiego, *Kompetencje biegłych sądowych – oczekiwania i kryteria oceny. Przegląd rozwiązań stosowanych w różnych państwach i systemach prawnych*, Warszawa 2015, s. 24–34, http://forensicwatch.pl/pliki/Forensic_Watch_Desk_Research.pdf (data dostępu: 1.09.2023).

¹⁷ B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, *Biegli sądowi w Polsce*, Warszawa 2014, s. 3 i nast.

nieefektywny i niefunkcjonalny z uwagi na brak realnej możliwości doboru kandydatów o wysokim poziomie merytorycznym, zaś ewidencja biegłych i ich pracy nie ukazuje w pełni potencjału naukowego i specjalistycznego. Zwrócono również w tym aspekcie uwagę na sędziów, którzy często traktują dowód z opinii biegłego (mimo jego niskiego poziomu merytorycznego) jako rozstrzygający o istotnych kwestiach.

Słusznie wskazuje się na problem związany z rzetelnym procesem weryfikacji kompetencji kandydatów na funkcję biegłego. Prezesi sądów okręgowych, którzy dokonują wpisu, nie dysponują środkami pozwalającymi na zweryfikowanie prezesom poziomu wiedzy potencjalnego biegłego. Nie posiadając wiadomości specjalnych w danej dziedzinie wiedzy, nie potrafią bowiem ocenić kwalifikacji do bycia biegłym sądowym¹⁸. Dane udostępnione przez Ministerstwo Sprawiedliwości pokazują, że prezesi 45 sądów okręgowych niezwykle rzadko (tylko w niecałych 10%) odmawiają kandydatom wpisu na listę biegłych. Potwierdzają to dane zebrane w raporcie o biegłych sądowych w Polsce¹⁹. Przytoczone przez autorów raportu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka dane wskazują, że w trzech kolejnych latach uwzględnionych zostało co najmniej 93% wniosków²⁰.

W płaszczyźnie funkcjonowania biegłych instytucjonalnych także formułowane są oceny krytyczne. Raport Najwyższej Izby Kontroli z 2023 r.²¹ wskazuje na nieefektywne funkcjonowanie jednostek sektora finansów publicznych, które zostały powołane m.in. w celu sporządzania opinii na potrzeby postępowania karnego. Jednym z kontrolowanych podmiotów był Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi (jednostka budżetowa podległa Ministrowi Sprawiedliwości), który prowadzi swą działalność od 1 stycznia 2019 r.

W treści raportu wskazano, że w latach: 2019–2022 (I kwartał) sporządzone zostały 34 opinie (19 dla sądów i 15 dla prokuratur), których łączny koszt wyniósł 1 004 200 zł (251,1 tys. zł na rzecz sądów i 753,1 tys. zł na rzecz prokuratur). Termin sporządzania opinii przez Instytut wahał się od 21 dni do 2 lat i 7 miesięcy. Ponadto Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi pracował nad sporządzeniem kolejnych 22 opinii zleconych przez sądy lub prokuratury w latach 2019–2022 (I kwartał)

Analiza raportu skłania do wniosku o wielu nieprawidłowościach, w różnych obszarach funkcjonowania Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finan-

¹⁸ Zob. M. Karasińska, *Biegli, tłumacze, specjaliści*, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Orzecznictwo*, Warszawa 2022, s. 450

¹⁹ B. Grabowska, A. Pietryka, M. Wolny, op. cit.

²⁰ W 2010 r. na 1324 wnioski odmowę wpisu na listę dokonano jedynie w 68 przypadkach, w 2011 r. na 1071 wniosków odmowę wpisu na listę dokonano w 71 przypadkach, zaś w 2012 r. spośród 1284 osób wnioskujących o wpis na listę biegłego sądowego 89 odmówiono.

²¹ Najwyższa Izba Kontroli, *Funkcjonowanie wybranych jednostek sektora finansów publicznych wykonujących zadania analityczne, doradcze, eksperckie i badawcze*, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/1/22/001/KST/> (data dostępu: 1.09.2023).

sowych w Łodzi. W wystąpieniu pokontrolnym wskazano nieprawidłowości aż w 3 (z 4 wyodrębnionych) obszarach. Jednym z problemów była niewystarczająca liczba pracowników instytutu. Wysoki odsetek pracowników było zatrudnionych na pełnych etatach poza jednostką (56,3%). Nie ustanowiono także procedur powierzania zadań pracownikom, określenia terminu wykonania zadań oraz sposobu rozliczania się z ich wykonania. Wykryto także naruszenia przepisów związane z zatrudnianiem pracowników, skutkujące nieuprawnionym zwolnieniem z egzaminu na biegłego instytutu czy niewłaściwymi składem komisji konkursowej. Co istotne, stwierdzono również, że koszty sporządzenia opinii przez pracowników instytutu przewyższały wartość tych opinii wyliczoną według stawek określonych w przepisach o zasadach wynagradzania biegłych.

W kolejnym obszarze dotyczącym gospodarki majątkowo-finansowej Najwyższa Izba Kontroli ujawniła, że w okresie objętym kontrolą instytut nie wystawiał rachunków obciążeniowych za wykonywane usługi, nie były one zatem ujęte w księgach rachunkowych. W konsekwencji „Instytut nie realizował również dochodów budżetu państwa w ujęciu kasowym (...), co wpływało na brak przejrzystości i transparentności finansów publicznych, jak również powodowało zniekształcenie poziomu kosztów ponoszonych przez organy zlecające sporządzenie opinii”. Kolejnym zarzutem było nieuzasadnione zawyżanie wynagrodzenia dyrektora instytutu. Zastrzeżenia budziło również niespełnianie standardów kontroli zarządczej dla jednostek sektora finansów publicznych czy uchybienia w zakresie protokołów zamówień publicznych.

Z raportu bardzo wyraźnie wybrzmiewa, że działalność Instytutu nie realizuje głównych założeń przyświecających jego utworzeniu, tj. zmniejszenia przewlekłości postępowań przygotowawczych oraz sądowych, zwiększenia możliwości korzystania z usług biegłych, którzy posiadają pogłębioną wiedzę ekonomiczną, a także zwiększenia oszczędności wydatków z budżetu państwa.

Katalog wszystkich nieprawidłowości, które ujawniła kontrola Najwyższa Izba Kontroli budzi poważne obawy co do funkcjonowania tej i innych jednostek sektora finansów publicznych, których celem jest sporządzenie opinii na potrzeby sądów i prokuratur. Z pewnością należy stwierdzić, że działalność instytutów badawczych, w tym Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi, winna być znacznie lepiej nadzorowana przez jednostki, którym poszczególne instytuty badawcze podlegają oraz rzetelnie rozliczane ze swojej działalności.

Kolejnym z problemów związanych z opiniowaniem jest wynagrodzenie biegłych²². Przede wszystkim należy zauważyć, że pierwszym z elementów wyliczania kwoty wynagrodzenia dla biegłego sądowego jest przyjęta w ustawie budżetowej kwota wynagrodzenia dla osób zajmujących kierownicze sta-

²² Szerzej o kryteriach oceny wartości opinii biegłego zob. postanowienie SN z 21 sierpnia 1981 r., sygn. akt I KZ 183/81, Lex nr 21916.

nowiska państwowe. W latach 2022 i 2023²³ wyniosła ona 1789,42 zł i była zaledwie o niecałe 23 zł wyższa niż dekadę wcześniej. Współczynnik podstawy wynagrodzenia nie uległ zmianie, zatem wysokość podstawowego wynagrodzenia biegłego wynosi od 22,90 zł do 32,39 zł za godz. (stawka podwyższona o maks. 50% – 34,35 zł do 48,59 zł). Warto więc zauważyć, że od lipca 2023 r. najniższy wymiar godzinowej stawki biegłego (22,90 zł) jest niższy od stawki minimalnej wynikającej z rozporządzenia Rady Ministrów²⁴ (23,50 zł). Kwota ta jest wyższa dla osób posiadających stopnie i tytuły naukowe i wynosi:

- ❖ doktora (2,55% stawki bazowej) – 45,63 zł (stawka podwyższona – 68,45 zł),
- ❖ doktora habilitowanego (3,08% stawki bazowej) – 55,11 zł (stawka podwyższona – 82,67 zł),
- ❖ profesora (3,93% stawki bazowej) – 70,32 zł (stawka podwyższona, w związku ze złożonością opiniowanego problemu – 105,49 zł).

Dla osób, które posiadają wysokie kwalifikacje, kwota ta nie jest ani satysfakcjonująca, ani tym bardziej zachęcająca. Stąd też wśród ekspertów mogą zdarzyć się osoby o słabej jakości wykształceniu lub bez odpowiednich kwalifikacji w praktyce. Niskie wynagrodzenie jest z pewnością jednym z głównych czynników, który wpływa na brak dostatecznej liczby chętnych na stanowisko biegłego sądowego²⁵.

Kwestią budzącą wątpliwości jest również opodatkowanie usług biegłych podatkiem od towarów i usług²⁶. W orzecznictwie i doktrynie przez pewien czas istniał spór²⁷ co do konieczności opodatkowania opinii biegłych sądowych podatkiem VAT, który ostatecznie rozstrzygnął Trybunał Konstytucyjny oraz Sąd Najwyższy. Orzecznictwo ugruntowało tezę o konieczności doliczenia podatku VAT do przyznanych biegłemu wynagrodzeń²⁸. W konsekwencji czego wykonanie opinii przez biegłego należy uznać za usługę. W świetle interpretacji przepisów ustawy o VAT biegły sądowy do podstawy opodatkowania swoich usług winien zaliczyć także ponoszone przez siebie koszty dodatkowe, np. koszty dojazdu²⁹.

²³ Ustawa z dnia 31 lipca 1981 r. o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe (t.j. Dz.U. z 1981 r., Nr 20, poz. 101).

²⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2022 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2023 r. (Dz.U. z 2022 r., poz. 1952).

²⁵ Na stronach wielu sądów okręgowych znajdują się ogłoszenia prezesów sądów okręgowych, dotyczące zaproszeń do współpracy m.in. lekarzy różnych specjalności z zakresu medycyny, zainteresowanych pełnieniem funkcji biegłego sądowego.

²⁶ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 931).

²⁷ Szerzej: T. Widła, *Odpowiedzialność biegłych – nowe problemy*, „Palestra” 2005, nr 7–8, s. 123 i nast.

²⁸ Szerzej: wyrok TK z 12 czerwca 2008 r., OTK-A 2008, Nr 5, poz. 79.

²⁹ W. Kieszkowski, *Podstawa opodatkowania VAT usług biegłego sądowego uwzględnia koszty dodatkowe*, <https://legalis.pl/podstawa-opodatkowania-vat-uslug-bieglego-sadowego-uwzględnia-koszty-dodatkowe/> (data dostępu: 1.09.2023).

Znaczącym problemem jest także jakość postanowień o powołaniu biegłego, które często są niestaranne sporządzone, a pytania skierowane do biegłego bywają niejasne, źle sformułowane i nieadekwatne do przedmiotu badań. Tadeusz Tomaszewski dokonuje sprecyzowania błędów najczęściej popełnianych przez organy procesowe przy powoływaniu biegłego. Są nimi: wykraczanie poza zakres wiedzy biegłego oraz jego kompetencji, pytania, które nie nadają się do udzielenia na nie odpowiedzi oraz są nieuporządkowane pod względem treści logicznej. Ponadto pytania szczegółowe poprzedzają ogólne oraz są sformułowane w nieprzejrzysty sposób, zawierają nieprecyzyjną i niejasną terminologię, wreszcie łączą kwestię specjalistyczne z kwestiami prawnymi.

Z całą pewnością do trafnych postulatów formułowanych w doktrynie należy wprowadzenie do praktyki sądów konsultowanie z biegłymi pytań, które mają znaleźć się w postanowieniu o zasięgnięciu opinii³⁰. T. Tomaszewski zwraca uwagę, iż organy procesowe winny przykładac większą wagę do fazy poprzedzającej wydanie postanowienia o powołaniu biegłego. Każdorazowo organ powinien skonsultować z biegłymi takie okoliczności, jak: zasadność przeprowadzania ekspertyzy, wybór wykonawcy, rodzaj i ilość materiału dowodowego koniecznego do przeprowadzenia badań, ustalenie czasu do wydania ekspertyzy, sugerowanej metody badań oraz wreszcie zadaniu pytań³¹.

Kolejnym problemem jest sposób formułowania opinii przez biegłych. Sprawozdania z badań częstokroć są bardzo ogólnikowe, krótkie i niezrozumiałe dla organu z powodu nadmiaru fachowej terminologii stosowanej w danej dziedzinie wiedzy. W rezultacie prowadzi to do niemożności skontrolowania opinii biegłego w zakresie jej logiczności, jasności i pełności. Sądy często wyolbrzymiają znaczenie opinii, którą traktują jako dowód ważniejszy, silniejszy od pozostałych w sprawie. Organy postępowania bezkrytycznie przyjmują zdanie biegłych wyrażone we wnioskach opinii³², a ich treść często kopiują do uzasadnienia wyroku, postanowienia lub oskarżenia. Mimo uwag na temat fetyszyzacji opinii biegłego niewiele zmieniło się w tej materii na przestrzeni ostatnich lat.

Ważnym punktem rozważań jest również etyka pracy biegłego. Rozporządzenie dotyczące biegłych nie stawia im wymogu „nieskazitelnego charakteru”, jakim są obwarowane zawody prawnicze. Biegły jest osobą zaufania publicznego, zatem jego działania opierają się na powszechnie akceptowalnym zaufa-

³⁰ Raport Fundacji EFIC – Europejskie Centrum Inicjatyw w Naukach Sądowych, *Monitoring rozpraw sądowych z udziałem biegłych w ramach Obywatelskiego Monitoringu Sądów*, Warszawa 2016, <https://courtwatch.pl/wp-content/uploads/2014/04/Monitoring-rozpraw-sadowych-z-udzialem-bieglych.pdf> (data dostępu: 1.09.2023).

³¹ T. Tomaszewski, *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków 1998, s. 70.

³² A. Szaploneczay, *Wadliwe opinie biegłych jako przyczyna pomyłek sądowych w polskim procesie karnym. Sygnalizacje możliwości naprawczych*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 1(24), s. 230.

niu publicznym³³. W odniesieniu do etyki w pracy biegłych można rozróżnić dwa aspekty: zewnętrzny oraz wewnętrzny. Aspekt zewnętrzny (reprezentacyjny) odnosi się do pozytywnej opinii społecznej o biegłych, a także wykonywanych przez nich obowiązków, natomiast aspekt wewnętrzny (obligujący) bezpośrednio dotyczy pracy biegłych³⁴. Ilia Solodov wskazuje, że: „etyka ekspertyzy (*the ethics of expertise*) jest przedstawiana jako system składający się z dwóch podsystemów: etyki (czyli maksym etycznych) biegłego oraz etyki (maksym) odbiorcy (*layperson*)”³⁵. Według autora do ogólnych, uniwersalnych zasad etycznych w pracy biegłego należą obowiązki: adekwatnej oceny i prezentacji własnej wiedzy specjalistycznej, indywidualizacji opinii, prawdomówności, samokontroli biegłych, a także odporności na naciski i wpływy³⁶.

Do istotnych problemów, które wiążą się z opiniowaniem biegłych, należy bez wątpienia również problematyka subiektywizmu w identyfikacji badań kryminalistycznych³⁷ czy wprowadzanie i weryfikowanie nowych dowodów naukowych w postępowaniu sądowym³⁸, które – z uwagi na swoją złożoność – mogłyby stanowić odrębny przedmiot badań, dlatego też autorka jedynie sygnalizuje te ważne kwestie.

Problem kompleksowej regulacji działalności biegłych

Przede wszystkim należy zauważyć, że instytucja biegłego została prawnie uregulowana w różnych aktach prawnych. Jako postawę ich udziału w postępowaniu należy wskazać ustawy: Kodeks postępowania karnego, Kodeks postępowania cywilnego i Kodeks postępowania administracyjnego, jednak szczegółowe regulacje znajdują się w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych³⁹. Należy też wskazać przepisy regulujące wykonywanie poszczególnych zawodów, gdzie przedstawiciele mogą ubiegać się o występowanie w charakterze biegłych sądowych, np. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r.

³³ Zob. B. Hołyst, *Policja na świecie*, Warszawa 2013, s. 50–51; J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak (red.), *Kryminalistyka. Zarys sytemu*, Warszawa 2015, s. 316–319.

³⁴ I. Solodov, *Etyka biegłego w procesie karnym*, Łomża 2017, s. 52–62.

³⁵ Ibidem.

³⁶ J. Hardwig, *Toward an ethics of expertise*, [w:] D.E. Wueste (red.), *Professional ethics and social responsibility*, Maryland 1994, s. 89.

³⁷ Szerzej zob. wyrok SN z 12 stycznia 2000 r., sygn. akt IV KKN 269/99, Lex nr 51139; T. Tomaszewski, *Dowód z opinii...*, s. 70; K. Witkowska, *Biegły w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1, s. 66.

³⁸ Zob. J. Moszczyński, *Subiektywizm w badaniach kryminalistycznych. Przyczyny i zakres stosowania subiektywnych ocen w wybranych metodach identyfikacji człowieka*, Olsztyn 2011.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. z 2005 r., Nr 15, poz. 133).

w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu⁴⁰. Wreszcie należy także pamiętać o przepisach regulujących kwestie finansowe⁴¹.

Próby całościowego uregulowania na poziomie ustawowym instytucji biegłych sądowych podejmowane były poprzez projekty wnoszone do Sejmu zarówno przez Radę Ministrów, jak i przez posłów. W tym miejscu należy wspomnieć o powstałym w 2008 r. i w 2014 r. projekcie ustawy o biegłych⁴².

Obecnie prace nad projektem ustawy o biegłych stanęły w martwym punkcie. Inicjatywę w sprawie przyspieszenia prac legislacyjnych nad ustawą o biegłych podjął również Rzecznik Praw Obywatelskich⁴³, który w ostatnich latach kilkakrotnie zwracał uwagę Ministra Sprawiedliwości na potrzebę uchwalenia ustawy o biegłych sądowych, która jest jednym z elementów zapewnienia obywatelom prawa do sądu, zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP⁴⁴. Rzecznik wskazał, że już w 2016 r. Ministerstwo Sprawiedliwości informowało o wczesnym etapie prac nad projektem ustawy o biegłych. Po pięciu latach nadal nie przedstawiono gotowego projektu, stąd Rzecznik Praw Obywatelskich Marcin Wiącek podjął interwencję⁴⁵, w której zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o informację na temat aktualnego stanu prac nad ustawą oraz zaapelował o przyspieszenie prac legislacyjnych. Wiceminister Marcin Warchoń w odpowiedzi na pismo z dnia 22 stycznia 2022 r. stwierdził, że „Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło w latach ubiegłych decyzję o rozpoczęciu prac nad projektem ustawy o biegłych sądowych. (...) W Ministerstwie Sprawiedliwości zdiagnozowano jednak niedoskonałości opracowanego projektu i podjęto prace zmierzające przede wszystkim do wzmocnienia mechanizmów weryfikacji kwalifikacji biegłych, uregulowania statusu instytucji specjalistycznych oraz stworzenia podstaw prawnych dla funkcjonowania centralnego rejestru biegłych. Są one w toku”⁴⁶. W dalszej części odpowiedzi można prze-

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu (Dz.U. z 2007 r., Nr 250, poz. 1883).

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, tariff zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2013 r., poz. 518); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, tariff zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2019 r., poz. 347).

⁴² Druk sejmowy nr 667 z dnia 1 października 2008 r., https://www.ms.gov.pl/pl/archiwum_informacji/news,5864,10,uregulowanie-statusu-bieglych-sadowych-rada.html (data dostępu: 1.09.2023).

⁴³ Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-biegli-sadowi-ms-projekt-interwencja> (data dostępu: 1.09.2023).

⁴⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

⁴⁵ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 22 stycznia 2022 r., sygn. akt VII.510.20.2015.PKR.

⁴⁶ Odpowiedź Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 lutego 2022 r., sygn. akt DLPK-IV.464.1.2022 dot. VII.510.20.2015.PKR.

czytać, iż w celu zmniejszenia problemów wymiaru sprawiedliwości w zakresie wydawania opinii przez biegłych Ministerstwo Sprawiedliwości utworzyło Instytut Ekspertyz Medycznych, a wcześniej również: Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi. Ponadto podkreślono, że prowadzone są aktualnie prace nad zamieszczeniem list biegłych sądowych ze wszystkich sądów okręgowych w jednym systemie teleinformatycznym, tj. w Rejestrze Osób Biorących Udział w Postępowaniu Sądowym „ROBUS”. Niestety, w odpowiedzi Ministerstwa Sprawiedliwości brak jest konkretnych informacji dotyczących prowadzonych aktualnie prac ustawodawczych zmierzających w kierunku uchwalenia wyczekiwanej od wielu lat ustawy o biegłych. Nie ma żadnych wątpliwości, że stworzenie kompleksowej ustawy o biegłych jest niezbędne do uporządkowania nie tylko regulacji prawnych, lecz także dla praktyki w tym zakresie.

Podsumowanie

Rola biegłego jest znacząca i z całą pewnością dowód uzyskany z opinii biegłego stanowi współcześnie jeden z najważniejszych dowodów w procesie karnym.

Od początku jej wprowadzenia w 1932 r.⁴⁷ do Kodeksu postępowania karnego instytucja biegłego była przedmiotem licznych dyskusji oraz postulatów, w tym stworzenia jednolitej ustawy o biegłych. Na przestrzeni ostatnich lat co prawda tworzone kolejne projekty, jednak żaden z nich nie doczekał się uchwalenia.

Istotne zagadnienia dotyczące funkcjonowania biegłych, wokół których należy koncentrować dyskusje i które należy uwzględnić przy tworzeniu regulacji prawnych, można skatalogować w następujących płaszczyznach: wybór kandydatów i kryteria oceny ich kompetencji oraz „przydatności dla procesu”, ewidencjonowanie list biegłych sądowych, kontrola funkcjonowania biegłych, ponadto sposób powoływania biegłych, sporządzania przez nich opinii, poziom wynagrodzenia, podnoszenie kwalifikacji czy wreszcie dyrektywy i standardy oceny dowodu z opinii biegłego.

W odniesieniu do regulacji prawnych dotyczących wykorzystywania wiadomości specjalnych w procesie karnym, należy też zwrócić uwagę na wciąż nieunormowaną sytuację tzw. opinii prywatnych⁴⁸. Opinia biegłego to dowód przedstawiony przez podmiot powołany postanowieniem organu procesowego,

⁴⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1932 r., Nr 83, poz. 725).

⁴⁸ B. Sygit, J. Duży, *Współpraca biegłych (ekspertów) z organami ścigania w sprawach karnych po zmianach w kodeksie postępowania karnego* „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 9, s. 7.

natomiast ekspertyzy wydawane przez inne podmioty stanowią jedynie dowód z dokumentu. Status opinii prywatnej⁴⁹ w procesie karnym znacząco więc różni się od pozycji, jaką ma opinia biegłego sądowego. Zmiany treści art. 393 § 3 Kodeksu postępowania karnego, które umożliwiły wykorzystywanie prywatnych ekspertyz jako dowodu prywatnego, nie rozwiązały jednak wszystkich wątpliwości dotyczących tego dowodu i jego relacji do dowodu z opinii biegłego.

Analiza ustawodawstwa, orzecznictwa, literatury przedmiotu oraz ilośćowa interpretacja danych zebranych z różnych źródeł jednoznacznie skłania do podstawowej refleksji, jaką jest konieczność zmian w polskim systemie prawa. Teza ta, choć wielokrotnie pojawiała się w tym artykule, zdaniem autorki warta jest stanowczego podkreślenia i wyrażenia jej w końcowym stanowisku. Obecnie pozostaje jedynie mieć nadzieję, że poglądy wyrażone przez doktrynę na temat wspomnianej konieczności zmian legislacyjnych zostaną dostrzeżone i uwzględnione w kolejnym projekcie ustawy o biegłych, który powinien doczekać się wreszcie uchwalenia.

Wykaz literatury

- Dudka K., *Uczestnicy procesu. Osobowe źródła dowodowe*, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, wyd. piąte, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Drajewicz D., *Weryfikacja biegłego i jego opinii w postępowaniu karnym*, [w:] B. Lewandowski (red.), *Pozycja i rola biegłego w polskim systemie prawnym*, Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris, Warszawa 2016.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Płachta M. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Zakamycze, Kraków 2003.
- Grzeszczyk W., *Rola opinii biegłego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 5.
- Hardwig J., *Toward an ethics of expertise*, [w:] D.E. Wueste (red.), *Professional ethics and social responsibility*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 1994.
- Holyst B., *Policja na świecie*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Jagiello D., *Biegły lekarz*, [w:] T. Grabowska, D. Jagiełło (red.), *Nowe medyczne prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2021.
- Jagiello D., *Dowód z „opinii prywatnej” w świetle procedury cywilnej oraz karnej*, „Themis Polska Nova” 2015, nr 2(9).
- Jagiello D., *Rejestr biegłych sądowych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49.
- Karasińska M., *Biegli, tłumacze, specjaliści*, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Orzecznictwo*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Karaźniewicz J., *Opinia prywatna jako kategoria dowodu prywatnego i jej znaczenie w postępowaniu karnym – uwagi na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Moszczyński, D. Solodov, I. Soltyszewski (red.), *Księga jubileuszowa prof. Bronisława Młodziejowskiego*, Wyd. UWM, Olsztyn 2016.

⁴⁹ D. Jagiełło, *Dowód z „opinii prywatnej” w świetle procedury cywilnej oraz karnej*, „Themis Polska Nova” 2015, nr 2(9), s. 158.

- Kasprzak J., Młodziejowski B., Kasprzak W. (red.), *Kryminalistyka. Zarys systemu*, Difin, Warszawa 2015.
- Kulesza C., *Dowody*, [w:] C. Kulesza, P. Starzyński (red.), *Postępowanie karne*, wyd. czwarte, C.H. Beck, Warszawa 2022.
- Kurowski M., *Dowody*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman (red.), *Polskie postępowanie karne*, wyd. dziesiąte, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Moszczyński J., *Subiektywizm w badaniach kryminalistycznych. Przyczyny i zakres stosowania subiektywnych ocen w wybranych metodach identyfikacji człowieka*, Wyd. UWM, Olsztyn 2011.
- Skorupka J., *Dowody*, [w:] J. Skorupka (red.), *Proces karny*, wyd. czwarte, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Solodov I., *Etyka biegłego w procesie karnym*, Stopka, Łomża 2017.
- Stefański R.A., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Wolters Kluwer, Warszawa 2003.
- Sygit D., Duży J., *Współpraca biegłych (ekspertów) z organami ścigania w sprawach karnych po zmianach w kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 9.
- Szaplonczay A., *Wadliwe opinie biegłych jako przyczyna pomyłek sądowych w polskim procesie karnym. Sygnalizacje możliwości naprawczych*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019.
- Tomaszewski T. *Czy korzystać z opinii prywatnych?*, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 2.
- Tomaszewski T., *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Instytut Ekspertyz Sądowych, Kraków 1998.
- Widła T., *Odpowiedzialność biegłych – nowe problemy*, „Palestra” 2005, nr 7–8.
- Witkowska K., *Biegły w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1.
- Wysocki D., *Opinia biegłego. Czym jest, czym być (nie) powinna?*, [w:] B. Lewandowski (red.), *Pozycja i rola biegłego w polskim systemie prawnym*, Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris, Warszawa 2016.

Summary

Evidence of expert opinion – contemporary difficulties and challenges in the Polish Criminal proceedings

Keywords: criminal proceeding, court expert, act on court experts.

The role of a court expert is of great importance not only in Poland but also in other states. The role of an expert is significant and, undoubtedly, evidence obtained from an expert's survey is currently one of the most important parts of evidence in a criminal lawsuit. For many years by now the institution of a court expert in Poland has been requiring legislation changes. So far, the draft Act on court experts has not been adopted. The aim of this article is to present current issues in terms of issuing opinions by court experts in Poland. The author presents contemporary difficulties faced by the Polish criminal proceedings and the scope of changes that should be accompanied by

an amendment to the law, as well as the development of further standards in terms of Polish jurisprudence and doctrine. The analysis of legislation, case studies, literature on the subject and the quantitative interpretation of data collected from various sources clearly leads to a basic conclusion on the need for changes in the Polish legal system. Important issues regarding the functioning of experts, around which discussions should be focused, and which should be taken into account when creating legal regulations, can be catalogued in the following areas: selection of candidates and criteria for assessing their competences and “suitability for the lawsuit”, keeping lists of court experts, monitoring functioning of experts. In addition, the method of appointing experts, preparing their opinions, the level of remuneration, improving qualifications, and finally the directives and standards for assessing evidence from expert opinions.

